

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор з навчальної роботи

_____ Л.І. Чорний
(підпис)
(ініціали, прізвище)
_____ 2019 року
М.П.

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
навчальної дисципліни
«ПОРІВНЯЛЬНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ТА ДЕРЖАВ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ»
для підготовки на другому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня магістра
за спеціальністю 081 Право
галузі знань 08 Право
за денною формою навчання**

м. Хмельницький
2019

ЗМІСТ

			Стор.
1.	Структура вивчення навчальної дисципліни		– 2
	1.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	– 2
	1.2.	Лекції	3
	1.3.	Семінарські заняття	– 5
	1.4.	Самостійна робота студентів	– 14
	1.5.	Індивідуальні завдання	– 17
	1.6.	Підсумковий контроль	– 20
2.	Схема нарахування балів		– 22
3.	Рекомендовані джерела		– 24
4.	Інформаційні ресурси в Інтернеті		– 28

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин					
		Денна форма навчання					
		у тому числі					
		Усього	Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС
1	2	9	10	11	12	13	14
1.	Тема 1. Поняття порівняльного кримінального права, його предмет та значення. Джерела кримінального права України та держав Європейського Союзу.	9	2	1	-	-	6
2.	Тема 2. Поняття, ознаки та кваліфікація злочинів (злочинних діянь) у кримінальному праві України та держав Європейського Союзу. Склад злочину, його зміст, види, функції та значення.	12	2	2	-	-	8

3.	Тема 3. Стадії вчинення умисного злочинного діяння у кримінальному праві України та зарубіжних країн.	11,5	2	1,5	-	-	8
4.	Тема 4. Співучасть у злочині в кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.	12	2	2	-	-	8
5.	Тема 5. Обставини, що виключають злочинність діяння в кримінальному праві України та зарубіжних країн.	9,5	2	1,5	-	-	6
6.	Тема 6. Покарання та інші заходи кримінально-правового впливу в кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.	12	2	2	-	-	8
7.	Тема 7. Загальна характеристика системи Особливої частини кримінального права України та інших держав континентальної Європи.	9,5	2	1,5	-	-	6
8.	Тема 8. Кримінальна відповідальність за окремі види злочинів (злочинних діянь) в Україні та державах Європейського Союзу.	14,5	2	2,5	-	-	10
Всього годин:		90	16	14	-	-	60

1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин
1	2	3
1.	Поняття порівняльного кримінального права, його предмет та значення. Джерела кримінального права України та держав Європейського Союзу.	2
1.1.	Поняття порівняльного кримінального права, його предмет і метод, значення.	

1.2.	Основні тенденції розвитку сучасного кримінального права.	
1.3.	Загальна характеристика джерел кримінального права України та в державах Європейського Союзу.	
2.	Поняття, ознаки та кваліфікація злочинів (злочинних діянь) у кримінальному праві України та держав Європейського Союзу. Склад злочину, його зміст, види, функції та значення.	2
2.1.	Поняття злочину (злочинного діяння).	
2.2.	Об'єктивні ознаки злочину (злочинного діяння).	
2.3.	Суб'єктивні ознаки злочину (злочинного діяння).	
2.4.	Класифікація злочинів (злочинних діянь) за ступенем тяжкості. Злочини та проступки. Малозначні діяння.	
3.	Стадії вчинення умисного злочинного діяння у кримінальному праві України та зарубіжних країн.	2
3.1.	Стадії вчинення злочину (злочинного діяння): поняття, ознаки, види.	
3.2.	Готування до злочину (злочинного діяння): поняття та ознаки.	
3.3.	Замах на злочин (злочинне діяння) та його види.	
4.	Співучасть у злочині в кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.	2
4.1.	Поняття та ознаки співучасті в кримінальному праві.	
4.2.	Види співучасників. Форми співучасті.	
4.3.	Відповідальність співучасників злочину (злочинного діяння).	
5.	Обставини, що виключають злочинність діяння в кримінальному праві України та зарубіжних країн.	2
5.1.	Поняття та система обставин, що виключають злочинність діяння.	
5.2.	Необхідна оборона. Крайня необхідність	
5.3.	Інші обставини, що виключають злочинність діяння	
6.	Покарання та інші заходи кримінально-правового впливу в кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.	2
6.1.	Поняття, ознаки та мета покарання.	
6.2.	Система покарань.	
6.3.	Інші заходи кримінально-правового характеру (заходи безпеки).	
7.	Загальна характеристика системи Особливої частини кримінального права України та інших держав континентальної Європи.	2
7.1.	Поняття, критерії побудови, структура та значення Особливої частини.	
7.2.	Зв'язок норм Особливої частини з нормами Загальної частини.	
8.	Кримінальна відповідальність за окремі види злочинів (злочинних діянь) в Україні та державах Європейського Союзу.	2
8.1.	Злочинні діяння проти особистості у кримінальному праві України та іноземних держав	
8.2.	Злочинні діяння у сфері економіки у кримінальному праві України та іноземних держав	
8.3.	Злочинні діяння проти внутрішньої та зовнішньої безпеки держави, проти міжнародного правопорядку у кримінальному праві України та іноземних держав.	
	Усього	16

1.3. Семінарські заняття

Семінарське заняття 1

Темі 1-2. Поняття порівняльного кримінального права, його предмет та значення. Джерела кримінального права України та держав Європейського Союзу. Поняття, ознаки та кваліфікація злочинів (злочинних діянь) у кримінальному праві України та держав Європейського Союзу. Склад злочину, його зміст, види, функції та значення.

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття порівняльного кримінального права, його предмет та значення. Основні тенденції розвитку сучасного кримінального права.
2. Загальна характеристика джерел кримінального права України та в державах Європейського Союзу.
3. Дія кримінального закону у часі та просторі, принципи його дії: територіальний, громадянства, реальний, універсальний. Зворотня дія закону. Екстрадиція.
4. Поняття, ознаки та кваліфікація злочинів (злочинних діянь) у кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.
5. Поділ злочинного діяння (кримінального правопорушення) на злочин та проступок у країнах романо-германської правової системи.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: порівняльне кримінальне право, джерела кримінального права, злочин (злочинне діяння), проступок, склад злочину, відповідальність юридичних осіб.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: При розкритті змісту поняття «сучасне кримінальне право» потрібно виходити з того, що кримінальне право повинно своєчасно реагувати на закономірності й потреби розвитку суспільства, людської цивілізації, а будь-які правові реформи мусять бути соціально обумовленими та науково обґрунтованими. До тенденцій розвитку кримінального права слід відносити: зближення різних кримінально-правових систем на основі загальновизнаних принципів (гуманізму, справедливості тощо); криміналізацію суспільно небезпечних діянь, які вчиняються за допомогою засобів науково-технічного прогресу (кіберзлочинність, незаконні дії з пластиковими картками, електронними грошима тощо); посилення протидії на міжнародному та національному рівні посяганням на довкілля, тероризму, расизму й іншим проявам екстремізму, корупційним діянням; поява нових

видів покарань та інших примусових заходів, метою яких насамперед є виправлення та ресоціалізація злочинців; розширення сфер імплементації норм міжнародного права у національне кримінальне законодавство.

Вивчаючи дану тему, студентам перед усім слід визначитись із поняттям джерела кримінального законодавства європейських держав.

При вивченні даної теми потрібно перш за все звернутися до визначення поняття «злочин», передбачене ч. 1 ст. 11 КК України. Слід акцентувати увагу на особливості цього визначення як формально-матеріального. Зупиняючись на характеристиці ознак цього поняття, потрібно докладно розкрити їх зміст. При розгляді ознаки протиправності необхідно з'ясувати значення заборони у кримінальному праві України на застосування аналогії (ч. 4 ст. 3 КК України).

Здійснюючи порівняльний аналіз змісту поняття «злочин» за кримінальним законодавством України та зарубіжних країн, треба зважати на те, що існує багато способів його визначення. Враховуючи досвід іноземних КК (наприклад, ФРН), потрібно вказати на зв'язок формального визначення злочинного діяння з принципом «*nullum crimen sine lege*», тобто на заборону діяння кримінальним законом та його караність. Крім цього, доцільно розглянути питання про ознаки злочину (злочинного діяння) за кримінальним правом романо-германської правової системи (матеріальну, законодавчу, психологічну – за кримінальним правом Франції; протиправність, винність, караність – за кримінальним правом ФРН та ін.).

У питанні про класифікацію злочинів (злочинних діянь) слід виходити з критерію, покладеного в основу цієї класифікації. Відповідно до ст. 12 КК України таким критерієм виступає тяжкість злочину, де виділено чотири групи злочинів: невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі. У ФРН, Нідерландах, Італії, Австрії злочинні діяння поділяються на злочин і проступок, а в іспанському КК (ст. 13) поруч з проступком встановлений ще поділ злочинів на види: тяжкі та менш тяжкі. У КК Бельгії, Швейцарії залежно від тяжкості виділяють три види злочинних діянь: злочин, проступок, порушення. У Франції (ст. 111¹ КК) ще передбачається класифікація злочинних діянь за їх характером: а) загально-кримінальні; б) політичні; в) військові.

Питання про кримінальний проступок слід розглядати, враховуючи положення нового КПК України та особливості регулювання цього питання у кримінальному та кримінального-процесуальному праві зарубіжних країн.

Не повинні залишитися поза увагою особливості законодавчої регламентації караності юридичних осіб за кримінальним правом України та зарубіжних країн. Юридичні особи за КК України можуть підлягати дещо іншим заходам кримінально-правового характеру. Вони не є суб'єктами кримінального покарання. Навпаки, дуалістичний характер французької систем кримінального покарання передбачає для юридичних осіб застосування саме покарання – штраф, ліквідацію, конфіскацію майна тощо.

Семінарське заняття 2

Теми 2-3. Поняття, ознаки та кваліфікація злочинів (злочинних діянь) у кримінальному праві України та держав Європейського Союзу. Склад злочину, його зміст, види, функції та значення. Стадії вчинення умисного злочинного діяння у кримінальному праві України та зарубіжних країн.

1. Склад злочину, його зміст, види, функції та значення.
2. Об'єктивні ознаки злочину (злочинного діяння). Діяння у кримінальному праві та його наслідки.
3. Суб'єктивні ознаки злочинного діяння. Форми вини в країнах романо-германської системи кримінального права.
4. Відповідальність юридичних осіб у сучасному кримінальному праві.
5. Стадії вчинення умисного злочинного діяння у кримінальному праві України та зарубіжних країн.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: склад злочину, об'єктивні ознаки, суб'єктивні ознаки, відповідальність юридичних осіб, стадії вчинення умисного злочинного діяння.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: Дослідження питання про поняття злочинного діяння в зарубіжних країнах дозволяє нам розділити ці держави на 2 категорії:

1) держави, в яких є законодавче визначення поняття злочину (Україна, Словаччина, Чехія та ін.);

2) держави, в яких законодавчого визначення немає по ряду причин (ФРН, Франція, Австрія та інш. - доктринальне визначення).

За кримінальним правом України до об'єктивних ознак злочину належать такі елементи складу злочину, як об'єкт злочину та об'єктивна сторона злочину. При цьому звертаємо увагу на те, що в німецькій кримінально-правовій доктрині прийнято виділяти об'єктивний та суб'єктивний склади діяння, зважаючи, що на відміну від вітчизняного кримінального права, у німецькій доктрині до ознак об'єктивного складу діяння, окрім власне діяння, його результату та причинного зв'язку належать також суб'єкт діяння, об'єкт діяння та об'єктивне ставлення у провину результату.

У зарубіжному праві існують дво- або триступінчасті класифікації злочинних діянь залежно або від тяжкості правопорушення або частіше - від виду і розміру передбаченого в кримінальному законі покарання.

Згідно з чинним КК *Франції* злочинні діяння діляться на три категорії: злочини, проступки і порушення. В КК *ФРН* виділяють два види злочинних діянь: злочин і проступок. В основу такої класифікації покладено формальна ознака - мінімальний розмір покарання. КК *Австрії* закріпив подвійну категоризацію злочинних діянь: злочин і проступок. В її основі лежить формальний критерій - розмір покарання.

У кримінальних кодекси більшості європейських держав немає глав, спеціально присвячених питанням *кримінальної відповідальності юридичних осіб*, і там, де визнається необхідність встановлення такої відповідальності, ці питання регулюються окремими статтями.

В усіх таких випадках однозначно встановлено правило про те, що кримінальна відповідальність юридичної особи не скасовує кримінальної відповідальності фізичної особи, яка вчинила злочинне діяння або організувала його, підбурювала до нього чи сприяла йому.

КК *ФРН* розрізняє три стадії вчинення злочину: готування, замах і закінчений злочин. У КК *Франції* міститься тільки визначення замаху

Семінарське заняття 3

Теми 3-4. Стадії вчинення умисного злочинного діяння у кримінальному праві України та зарубіжних країн. Співучасть у злочині в кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.

1. Готування до злочину (злочинного діяння): поняття та ознаки.
2. Замах на злочин (злочинне діяння) та його види.
3. Вирішення питань караності за готування та замах на злочин (злочинне діяння).
4. Дійове каяття, його значення для кримінальної відповідальності та призначення покарання.
5. Поняття та ознаки співучасті в кримінальному праві. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки співучасті.
6. Підходи до визначення поняття співучасті в кримінальному праві країн англо-американської та романо-германської систем кримінального права. Види співучасників.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: готування до злочину (злочинного діяння), замах на злочин (злочинне діяння), караність попередньої злочинної діяльності, співучасть, ознаки співучасті, види співучасників.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: Для замаху за КК ФРН характерні неповнота об'єктивної сторони і виконання суб'єктивної сторони. Замах на злочин карається завжди, замах на проступок тільки у випадках, спеціально передбачених законом. Замах може каратися м'якше, ніж завершене діяння. § 23 КК передбачає звільнення від кримінальної відповідальності при добровільній відмові від доведення діяння до кінця. Що стосується приготування і закінченого злочину, в КК Німеччини немає норми, яка визначає ці поняття. У КК Франції міститься тільки визначення замаху, яке законодавцем пов'язано виключно з діями виконавця. Відповідальність за підготовчі дії по КК Франції не настає.

Студенти повинні знати, які ознаки співучасті у злочині передбачені в кримінальному праві держав Європейського Союзу. КК Франції не містить загального визначення співучасті, а лише називає види співучасників. КК ФРН не містить загального визначення співучасті. У доктрині кримінального права під співучастю розуміється участь декількох осіб по-різному в скоєнні умисного злочинного діяння.

Види співучасті: *вчинення злочинного діяння двома особами спільно* (Нідерландів, Данії, Франції, ФРН); *банда* (Австрія, Франція, ФРН), *злочинна організація* (Австрія, Болгарія, Італії, ФРН), *збройні формування* (Австрія, Данія, Франція, ФРН), *участь в натовпі* (Болгарія, Данія) та інш.

Семінарське заняття 4

Теми 4-5. Співучасть у злочині в кримінальному праві України та держав Європейського Союзу. Обставини, що виключають злочинність діяння в кримінальному праві України та зарубіжних країн.

1. Поняття та види виконавця злочину
2. Форми співучасті.
3. Відповідальність співучасників злочину (злочинного діяння): підстава та межі.
4. Поняття та система обставин, що виключають злочинність діяння.
5. Необхідна оборона
6. Крайня необхідність
7. Інші обставини, що виключають злочинність діяння

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: виконавець злочину, співучасники, форми

співучасті, необхідна оборона, крайня необхідність, інші обставини, що виключають злочинність діяння.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: Формами співучасті за КК ФРН є підбурювання і пособництво. В доктрині кримінальному праві Франції виділяють дві форми співучасті: а) співвиконавство; б) співучасть у власному (вузькому) розумінні. Співвиконавство виникає у випадку, якщо декілька осіб приймають участь в здійсненні одного злочину, тобто є присутнім груповий характер дій, що є кваліфікуючою ознакою. Співучасть у вузькому розумінні - це будь-яка діяльність окремих осіб, які сприяють здійсненню злочину або провокують його здійснення виконавцем, причому сама ця діяльність може і не бути кримінально караною у відриві від діяння виконавця.

КК Франції до числа обставин, що виключають кримінальну відповідальність, відносить: 1) неосудність; 2) фізичний або психічний примус; 3) оману в праві; 4) дія, вчинена за приписом або дозволу закону або підзаконного акту; 5) дія, вчинена за наказом законної влади; 6) необхідна оборона; 7) крайня необхідність.

У романо-германській системі кримінального права необхідна оборона віднесена до кола обставин, що виключають протиправність діяння. До умов правомірності оборони відносяться такі: 1) нападник є фізичною особою; 2) напад має бути протиправним; 3) наявним (напад почався, ще не завершився); 4) допускається захист не лише себе самого, але й інших осіб; 5) відсутнє перевищення меж необхідної оборони. Студенти повинні мати навички в порівнянні законодавства різних зарубіжних країн, наприклад, які ознаки крайньої необхідності передбачено в кримінальному праві Франції та Німеччини.

Семінарське заняття 5

Тема 6. Покарання та інші заходи кримінально-правового впливу в кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

1. Поняття, ознаки та мета покарання в кримінальному праві держав Європейського Союзу. Основні теорії покарання.
2. Система покарань. Окремі види покарань.
3. Інші альтернативні позбавленню волі покарання.
4. Інші заходи кримінально-правового характеру (заходи безпеки), поняття, відмежування від покарання.
5. Інститут пробації.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: покарання, система покарань, інші альтернативні позбавленню волі покарання, інші заходи кримінально-правового характеру (заходи безпеки), пробація.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: Вивчення першого питання потрібно починати із законодавчого визначення покарання, передбаченого в ч. 1 ст. 50 КК України. Потім на основі цих положень слід докладно показати ознаки покарання за кримінальним правом України, які йому притаманні, та провести порівняльний аналіз визначень покарання за кримінальним правом зарубіжних країн. Як правило, на відміну від кримінального права України, у кримінальному праві, наприклад, Франції, ФРН не існує законодавчого визначення поняття покарання, воно дається лише доктриною права.

Необхідно звернути увагу на цілі покарання, а саме: кару, виправлення засудженого та запобігання вчиненню нових злочинів (ч. 2 ст. 50 КК України). Зміст кожної з цих цілей повинен бути розкритий окремо та в їх взаємозалежності. Після цього треба надати характеристику теорій покарання за кримінальним правом англо-американської правової системи: 1) як відплата; 2) як засіб залякування 3) як засіб виправлення, а також змішаних теорій покарання. У доктрині французького кримінального права щодо мети покарання поширені дві основні концепції: сучасного неокласицизму (відплати та залякування) і нового соціального захисту (виправлення та ресоціалізації злочинця). У кримінальному праві ФРН поширені абсолютні, відносні та змішані теорії покарання.

Слід навести визначення поняття «система покарань», зупинитися на аналізі його ознак за кримінальним правом України. Тут варто відмітити, що за КК України встановлений вичерпний перелік різних видів покарань. Водночас потрібно пам'ятати, що ці покарання поділяються на види за відповідними критеріями. Так, за КК України виділяють покарання: основні та додаткові (ст. 52), загальні та спеціальні, строкові та безстрокові. Система покарань за КК Франції ґрунтується на класифікації злочинних діянь, за якою вони складають три групи: покарання кримінальні, виправні та поліцейські. Крім того, для французького права є традиційним поділ покарань на: основні та додаткові, загальнокримінальні та політичні, за колом осіб (покарання щодо фізичних і юридичних осіб). У КК ФРН встановлено поділ покарань на основні та додаткові, а також додаткові наслідки.

Слід зосередити увагу на розкритті змісту за КК України та кримінальним правом зарубіжних країн окремих видів покарань, таких як: смертна кара, позбавлення волі (довічне або на певний строк), майнові покарання (штраф, конфіскація майна) та ін. Доцільно показати роль і місце, які вони займають у системі покарань серед інших її видів.

Вміти дати визначення інших заходів кримінально-правового характеру (заходи безпеки) та вказати на способи їх закріплення за кримінальним правом зарубіжних країн, а також з'ясувати, у чому полягає їх правове призначення та відмінність від покарання. Далі слід проаналізувати окремі види цих заходів (заходи виправлення та безпеки, превентивне ув'язнення за КК ФРН; заходи безпеки, які застосовуються щодо осіб, які страждають на алкоголізм та наркоманію, психічно хворих осіб; примусові заходи виховного характеру щодо неповнолітніх тощо) й назвати ті, що передбачені за КК України.

Семінарське заняття 6

Теми 7-8. Загальна характеристика системи Особливої частини кримінального права України та інших держав континентальної Європи. Кримінальна відповідальність за окремі види злочинів (злочинних діянь) в Україні та державах Європейського Союзу.

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття, критерії побудови, структура та значення Особливої частини кримінального права України та інших держав континентальної Європи.
2. Злочинні діяння проти особи у кримінальному праві України та іноземних держав. Злочинні діяння проти життя та здоров'я особи. Злочинні діяння проти волі особи. Злочинні діяння проти статевої свободи та статевої недоторканності особи.
3. Злочинні діяння проти власності.
4. Господарські та екологічні злочинні діяння за кримінальним законодавством держав континентальної Європи.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: система особливої частини кримінального права, злочинні діяння проти особи, злочинні діяння проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, злочинні діяння проти власності, екологічні злочинні діяння.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: Спочатку необхідно звернути увагу на те, що система Особливої частини кримінального права за її формально-змістовними показниками чітко пов'язана зі ступенем досконалості права тієї або іншої країни. Вона визначається традиціями, поглядами на пріоритети

кримінально-правової охорони, що домінують у суспільстві , напрямами сучасної кримінально-правової політики держави.

На підставі визначення Особливої частини потрібно показати загальні її риси, серед яких: Особлива частина – це сукупність кримінально-правових інститутів і норм , що визначають конкретні види злочинів та передбачають види (розміри) покарань за їх вчинення. Ці норми за їх певним переліком утворюють саме Особливу частину та об'єднуються в групи (розділи), розташовані відповідно до визначеного порядку. Далі бажано зупинитися на органічному зв'язку норм Особливої частини з нормами Загальної частини, що їх застосування та реалізація неможливі без використання загальних положень кримінального права.

Також слід зазначити, що буквальне формулювання тексту статей пов'язане з вказівкою на диспозицію кримінально-правової норми , тобто кримінально-правову заборону, що містить караність за КК саме діяння особи, а не на караність особи, яка вчинила це діяння, що заборонене КК (це можна знайти в КК деяких інших країн романо-германської правової системи, наприклад, Німеччини, Австрії, Данії, Італії, Швеції, Іспанії, Польщі).

Семінарське заняття 7

Тема 8. Кримінальна відповідальність за окремі види злочинів (злочинних діянь) в Україні та державах Європейського Союзу.

Питання для усного опитування та дискусії

1. Злочинні діяння проти безпеки, громадського порядку, релігії.
2. Злочинні діяння проти порядку управління. Службові (посадові) злочинні діяння.
3. Злочинні діяння проти правосуддя.
4. Військові злочинні діяння.
5. Злочинні діяння проти міжнародного правопорядку.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: безпека, громадський порядок, службові (посадові) злочинні діяння, правосуддя, військові злочинні діяння, міжнародний правопорядок.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити

на таких аспектах: КК України – наразі єдиний кримінальний кодекс, який виділяє «міжнародний правопорядок» як самостійний об’єкт охорони. В інших кримінальних кодексах, як правило, йдеться про злочини проти миру та безпеки людства тощо. Поступово все більше європейських держав визнають юрисдикцію Міжнародного кримінального суду і, відповідно, з їх національних кримінальних кодексів положення про відповідальність за міжнародні злочини (злочини проти миру та безпеки людства, воєнні злочини, геноцид тощо) зникають. Римський статут міжнародного кримінального суду досконало визначає міжнародні злочини, а ще більш чітко вони будуть визначені у Кодексі злочинів проти миру і безпеки людства, який невдовзі буде прийнятий і почне діяти після його ратифікації певною кількістю держав.

1.4. Самостійна робота студентів

Тема 1. Поняття порівняльне кримінальне права, його предмет та значення. Джерела кримінального права України та держав Європейського Союзу.

Завдання 1. Визначити основні тенденції розвитку сучасного кримінального права.

Завдання 2. Проаналізувати джерела кримінального права України та в країнах романо-германської правової системи.

Питання для самоконтролю

- Поняття порівняльного кримінального права, його предмет і метод, значення.
- Кримінально-правова система, її поняття та структура.
- Основні риси та особливості романо-германської (континентальної) кримінально-правової системи.
- Дія кримінального закону у часі та просторі, принципи його дії: територіальний, громадянства, реальний, універсальний.
- Зворотня дія закону. Екстрадиція.

Тема 2. Поняття, ознаки та кваліфікація злочинів (злочинних діянь) у кримінальному праві України та держав Європейського Союзу. Склад злочину, його зміст, види, функції та значення.

Завдання 1. Охарактеризувати поняття злочину (злочинного діяння), його ознаки за законодавством держав Європейського Союзу.

Завдання 2. Проаналізувати особливості та види відповідальності юридичних осіб у кримінальному праві.

Питання для самоконтролю

- Поділ злочинного діяння (кримінального правопорушення) на злочин та проступок у країнах романо-германської правової системи.
- Об'єктивні ознаки злочину (злочинного діяння).
- Суб'єктивні ознаки злочинного діяння.
- Форми вини в країнах романо-германської системи кримінального права.

Тема 3. Стадії вчинення умисного злочинного діяння у кримінальному праві України та зарубіжних країн.

Завдання 1. Охарактеризувати стадії вчинення злочину (злочинного діяння): поняття, ознаки, види.

Завдання 2. Проаналізувати вирішення питань караності за готування та замах на злочин (злочинне діяння).

Питання для самоконтролю

- Готування до злочину (злочинного діяння): поняття та ознаки.
- Замах на злочин (злочинне діяння) та його види.
- Добровільна відмова, її поняття, ознаки та правові наслідки.
- Дійове каяття, його значення для кримінальної відповідальності та призначення покарання.

Тема 4. Співучасть у злочині в кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.

Завдання 1. Охарактеризувати підходи до визначення поняття співучасті в кримінальному праві країн романо-германської системи кримінального права.

Завдання 2. Визначити відповідальність співучасників злочину (злочинного діяння): підстава та межі.

Питання для самоконтролю

- Поняття та ознаки співучасті в кримінальному праві.
- Об'єктивні та суб'єктивні ознаки співучасті.
- Види співучасників.
- Причетність до злочину (злочинного діяння): її види, відмінність від співучасті.

Тема 5. Обставини, що виключають злочинність діяння в кримінальному праві України та зарубіжних країн.

Завдання 1. Охарактеризувати поняття та систему обставин, що виключають злочинність діяння.

Завдання 2. Проаналізувати інші обставини, що виключають злочинність діяння: затримання особи, що вчинила злочин, виконання наказу або розпорядження, фізичний чи психічний примус, виправданий ризик та ін.

Питання для самоконтролю

- Необхідна оборона, її законодавче конструювання в кримінальному праві різних зарубіжних країн.
- Крайня необхідність: законодавча регламентація та умови правомірності, відповідальність за перевищення її меж.

Тема 6. Покарання та інші заходи кримінально-правового впливу в кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.

Завдання 1. Визначити поняття, ознаки та мету покарання.

Завдання 2. Охарактеризувати систему покарань в кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.

Питання для самоконтролю

- Основні теорії покарання у країнах романо-германської систем кримінального права.
- Система покарань. Поділ покарань на основні, додаткові та змішані.
- Інші заходи кримінально-правового характеру (заходи безпеки), поняття, відмежування від покарання.
- Інститут пробації.

Тема 7. Загальна характеристика системи Особливої частини кримінального права України та інших держав континентальної Європи.

Завдання 1. Визначити поняття та значення Особливої частини.

Завдання 2. Охарактеризувати зв'язок норм Особливої частини з нормами Загальної частини.

Питання для самоконтролю

- Поняття, критерії побудови, структура та значення Особливої частини.

- Зв'язок норм Особливої частини з нормами Загальної частини.

Тема 8. Кримінальна відповідальність за окремі види злочинів (злочинних діянь) в Україні та державах Європейського Союзу.

Завдання 1. Проаналізувати злочинні діяння проти особи в Україні та державах Європейського Союзу.

Завдання 2. Охарактеризувати злочинні діяння проти безпеки держави, порядку управління та службові (посадові) злочинні діяння.

Питання для самоконтролю

- Злочинні діяння проти життя та здоров'я особи.
- Злочинні діяння проти волі особи.
- Злочинні діяння проти статевої свободи та статевої недоторканності особи.
- Злочинні діяння проти політичних та інших прав і свобод людини і громадянина.
- Злочинні діяння проти правосуддя.
- Злочинні діяння проти міжнародного правопорядку.

1.5. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання передбачаються у формі реферату. Завдання обирається студентом на початку семестру і виконується за усталеними вимогами.

1.5.1. Умови виконання завдань

Індивідуальне завдання студентів денної форми навчання виконується у межах годин, відведених для самостійної роботи студента. Тема завдання обирається студентом добровільно і закріплюється за студентом викладачем на початку семестру. Підготовка індивідуального завдання у такій формі передбачає:

- підбір та опрацювання літератури за темою;
- складання плану роботи (вступ, *перше питання* - розкриття теоретичних аспектів проблеми, *друге питання* - аналіз фактичних та статистичних даних, висновки, список використаної літератури та інформаційних джерел);
- виклад основних ідей та пропозицій авторів;
- презентація індивідуального завдання на семінарських заняттях (виступ до 5 хвилин).

1.5.2. Теми рефератів

1. Загальні тенденції розвитку кримінального права.
2. Криміналізація нових видів суспільно небезпечних діянь.
3. Поняття злочину (злочинного діяння) у кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.
4. Класифікація злочинів (злочинних діянь) за ступенем тяжкості у кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.
5. Злочини із формальним та матеріальним складом.
6. Об'єктивна сторона злочину (діяння, наслідки злочину, причинно-наслідковий зв'язок між діянням та суспільно-небезпечними наслідками).
7. Суб'єктивна сторона злочину (вина, мотив, мета злочину).
8. Суб'єкт злочину у кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.
9. Вік кримінальної відповідальності у кримінальному праві України та зарубіжних країн.
10. Необхідна оборона у кримінальному праві.
11. Відповідальність співучасників у кримінальному праві України та зарубіжних країн.
12. Відповідальність юридичних осіб у сучасному кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.
13. Фізичний та психічний примус.
14. Провокація злочину.
15. Особливості призначення покарання у різних країнах світу.
16. Пом'якшуючі обставини у кримінальному праві України та зарубіжних країн.
17. Обтяжуючі обставини у кримінальному праві України та зарубіжних країн.
18. Звільнення від кримінальної відповідальності у кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.
19. Аналіз системи Особливої частини кримінального права України та держав Європейського Союзу.
20. Злочини проти особи у кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.
21. Злочинні діяння проти життя та здоров'я у кримінальному праві України та зарубіжних країн.
22. Економічні злочини у кримінальному праві України та зарубіжних країн.
23. Характеристика злочинів проти статевої недоторканості та статевої свободи.
24. Особливості кваліфікації злочинів проти сім'ї та неповнолітніх.
25. Політичні злочини у сучасному світі.
26. Державна зрада як особливий злочин проти держави.
27. Шпигунство у кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.

28. Воєнні злочини у сучасному світі.
29. Злочини проти державної та муніципальної служби (посадові злочини) у кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.
30. Міжнародний тероризм.

1.5.3. Методичні рекомендації до виконання індивідуальних завдань

Метою виконання індивідуальних завдань є закріплення і систематизація студентами отриманих знань у процесі участі в аудиторних заняттях і самостійної роботи.

Для виконання індивідуальних завдань студенти повинні використовувати законодавчі та підзаконні акти, інструктивно-методичні матеріали, науково-монографічну літературу, статистичні дані, аналітичну інформацію правоохоронних органів, а також практику та специфіку діяльності установ.

Індивідуальне завдання виконується комп'ютерним способом з одностороннім розміщенням тексту на папері формату А 4 (210 мм х 297 мм) з дотриманням прийнятих у діловодстві стандартних берегів: лівого – 30 мм, верхнього та нижнього – 20 мм, правого – не менше 10 мм.

Обсяг завдання має забезпечувати належне висвітлення теми і не повинен перевищувати 12-14 сторінок друкованого тексту шрифтом Times New Roman кеглем 14 з міжрядковим інтервалом 1,5.

Завдання повинно бути структурованою, тобто після титульного аркуша містити: план, вступ, три (два) розділи, висновки, список використаних джерел. Складові частини роботи не обов'язково починати з нового аркуша. Розділи плану роботи формулюються самостійно студентом як найважливіші напрями розкриття її теми. Виклад роботи подається за наведеним нижче порядком.

ПЛАН

		Стор.
	Вступ	- 2
1.	(назва першого розділу)	- 3
2.	(назва другого розділу)	- 6
3.	(назва третього розділу)	- 9
	Висновки	- 12
	Список використаних джерел	- 14

Вступ

(Виклад змісту вступу)

1. (назва першого розділу)

(Виклад змісту першого розділу)

2. (назва другого розділу)
(Виклад змісту другого розділу)

3. (назва третього розділу)
(Виклад змісту третього розділу)

Висновки
(Виклад змісту висновків)

Список використаних джерел

Нижче списку використаних джерел рукописним способом зазначаються дата виконання реферату і особистий підпис студента.

1.6. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі письмового семестрового заліку за обсягом навчального матеріалу, визначеним робочою програмою, і в терміни, встановлені розкладом.

Питання для підсумкового контролю

1. Поняття порівняльного кримінального права, його предмет і метод, значення.
2. Основні тенденції розвитку сучасного кримінального права.
3. Загальна характеристика джерел кримінального права України та в державах Європейського Союзу.
4. Джерела кримінального права Франції.
5. Джерела кримінального права ФРН.
6. Поняття злочину (злочинного діяння).
7. Ознаки злочинного діяння в кримінальному праві Нідерландів.
8. Ознаки злочинного діяння в кримінальному праві Угорщини.
9. Об'єктивні ознаки злочину (злочинного діяння).
10. Суб'єктивні ознаки злочину (злочинного діяння).
11. Класифікація злочинів (злочинних діянь) за ступенем тяжкості.
12. Злочини та проступки. Малозначні діяння.
13. Класифікацію злочинів (злочинних діянь) в кримінальному праві Іспанії.
14. Класифікацію злочинів (злочинних діянь) в кримінальному праві Австрії.
15. Стадії вчинення злочину (злочинного діяння): поняття, ознаки, види.
16. Готування до злочину (злочинного діяння): поняття та ознаки.
17. Готування до злочину за КК ФРН.
18. Готування до злочину за КК Франції.
19. Замах на злочин за КК ФРН.
20. Замах на злочин за КК Польщі.

21. Поняття та ознаки співучасті в кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.
22. Види співучасників. Форми співучасті.
23. Відповідальність співучасників злочину (злочинного діяння).
24. Поняття та система обставин, що виключають злочинність діяння.
25. Необхідна оборона. Крайня необхідність в кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.
26. Обставини, що виключають злочинність діяння, за кримінальним правом Франції.
27. Обставини, що виключають злочинність діяння, за кримінальним правом Німеччини.
28. Інші обставини, що виключають злочинність діяння.
29. Поняття, ознаки та мета покарання в кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.
30. Система покарань в кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.
31. Система покарань в кримінальному праві Італії.
32. Інші заходи кримінально-правового характеру (заходи безпеки) в кримінальному праві держав Європейського Союзу.
33. Поняття, критерії побудови, структура та значення Особливої частини в кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.
34. Зв'язок норм Особливої частини з нормами Загальної частини.
35. Злочинні діяння проти особистості у кримінальному праві України та іноземних держав.
36. Злочинні діяння у сфері економіки у кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.
37. Злочинні діяння проти внутрішньої та зовнішньої безпеки держави, проти міжнародного правопорядку у кримінальному праві України та іноземних держав.
38. Злочинні діяння проти власності в кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.
39. Злочинні діяння проти безпеки, громадського порядку, релігії.
40. Характеристика злочинів проти статевої недоторканості та статевої свободи.
41. Злочини проти державної та муніципальної служби (посадові злочини) у кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.
42. Екологічні злочинні діяння.
43. Воєнні злочини в кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.
44. Міжнародний тероризм.

1.6.2. Приклад залікового білету

1. Поняття порівняльного кримінального права, його предмет і метод, значення.

2. Поняття та ознаки співучасті в кримінальному праві України та держав Європейського Союзу.

3. Яка класифікація злочинів у французькому законодавстві?

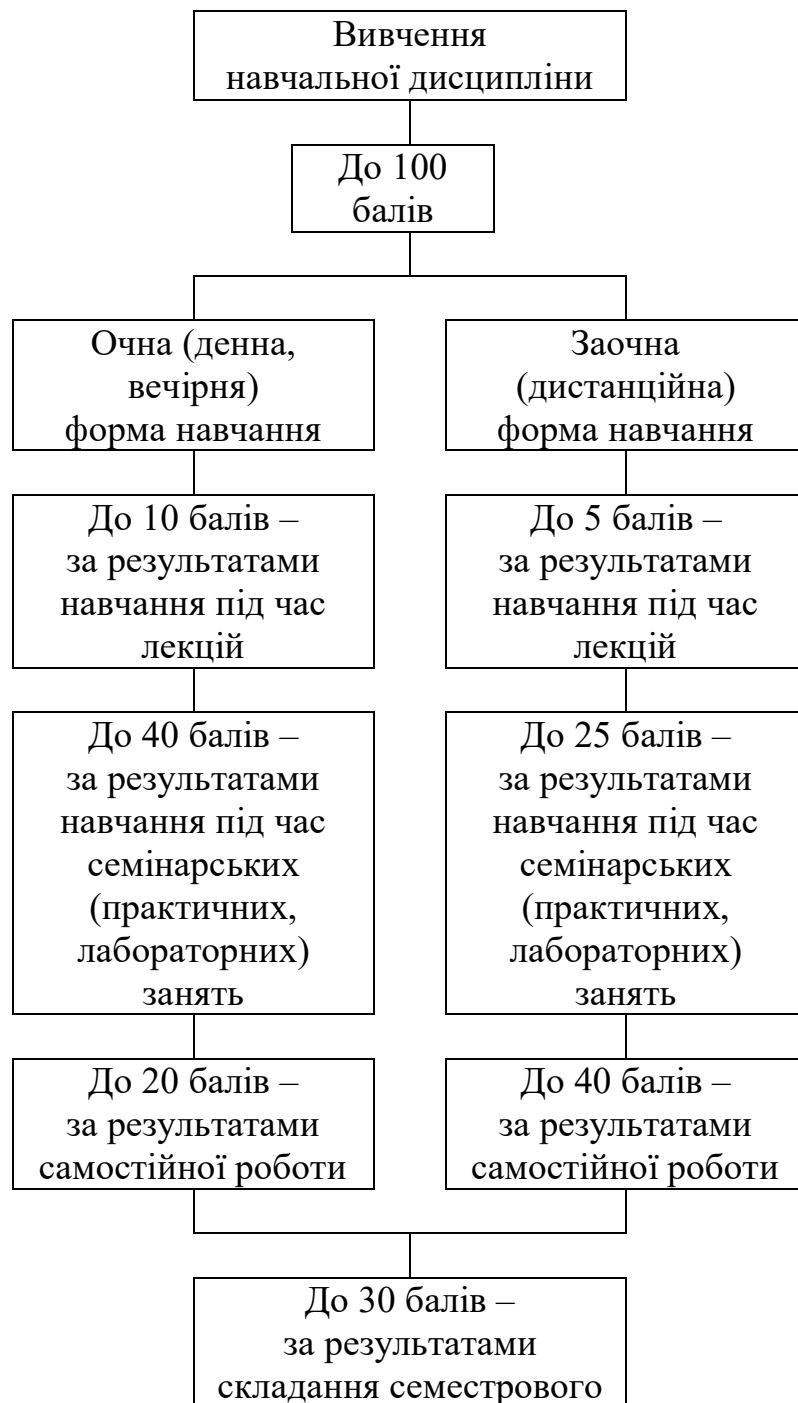
А) злочини і проступки

Б) проступки і правопорушення

В) злочини і правопорушення

2. Схема нарахування балів

2.1. Нархування балів семестрової оцінки студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

контролю
+
Додаткові бали

2.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 8 лекційних занять за денною формою навчання.

Отже, студент може набрати під час лекцій таку кількість балів:

№ з/п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій							
			1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1.	Заочна	5	1,0	2,0	3,0	4,0	5,5	7	8,5	10,0

2.3. Обсяг балів, здобутих студентом під час семінарських (практичних, лабораторних) занять з навчальної дисципліни, визначається за формулою $\sum_c = B_1 + B_2 + \dots + B_n / n \times K$, де:

$\sum_c$ – загальна сума балів;

B – кількість балів, отриманих на одному занятті;

n – кількість семінарських (практичних, лабораторних) занять, визначених робочою програмою;

K – коефіцієнт, який, як правило, дорівнює 9.

Коефіцієнт K може бути іншим з урахуванням специфіки навчальної дисципліни.

За результатами семінарського (практичного, лабораторного) заняття кожному студенту до відповідного документа обліку успішності виставляється кількість балів від 0 до 6 числом, кратним 0,5, яку він отримав протягом заняття.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 7 семінарських занять за денною формою навчання.

2.4. Обсяг балів, передбачений для нарахування за самостійну роботу, розподіляється так: до 20 балів за виконання індивідуальних завдань (реферату).

Бали за індивідуальні завдання нараховуються студентові лише за умови успішного їх виконання та захисту (публікації у виданні, публічного виступу тощо).

3. Рекомендовані джерела

3.1. Основні джерела

1. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях: пер. с итал. / Чезаре Беккариа. – Киев: Ин Юре, 2014. – 240 с.
2. Давид Р. Основные правовые системы современности / Р. Давид, К. Жоффре-Спинози; пер. с франц. В. А. Туманова. – Москва: Междунар. отношения, 2003. – 400 с.
3. Додонов В. Н. Сравнительное уголовное право. Общая часть: монография / В. Н. Додонов. – Москва: Юрлитинформ, 2009. – 448 с.
4. Ежов А. Н. Наказание в уголовном праве стран Евросоюза (Англии, Франции, Германии): учеб. пособие / А. Н. Ежов, Н. А. Селяков. – Москва: Юпитер, 2005. – 96 с.
5. Есаков Г. А. Уголовное право зарубежных стран / Г. А. Есаков, Н. Е. Крылова, А. В. Серебренникова. – Москва: Проспект, 2009. – 336 с.
6. Жалинский А. Э. Современное немецкое уголовное право / А. Э. Жалинский. – Москва: ТК «Велби»; Проспект, 2004. – 560 с.
7. Кримінальний кодекс України (станом на 22 верес. 2015 р.). – Харків: Право, 2015. – 264 с.
8. Кримінальний кодекс Республіки Італія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale>
9. Кримінальний кодекс Республіки Чехія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6370/file/Czech%20Republic_CC_2009_am2011_en.pdf
10. Кримінальний кодекс Республіки Угорщина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/5619/file/Hungary_Criminal_Code_of_2012_en.pdf
11. Кримінальний кодекс Республіки Румунія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/8>
12. Кримінальний кодекс Латвійської Республіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://likumi.lv/ta/en/id/88966-the-criminal-law>
13. Кримінальний кодекс Естонської Республіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide>
14. Кримінальний кодекс Республіки Словенія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3773/file/Slovenia_CC_2008_en.pdf
15. Кримінальний кодекс Республіки Болгарія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/39>
16. Кримінальний кодекс Литовської Республіки [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lithuanialaw.com/lithuanian-criminal-code-495> <http://zakon.rada.gov.ua/>

17. Кримінальний кодекс Королівства Нідерланди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/12>

18. Кримінальний кодекс Королівства Данія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/34>

19. Кримінальний кодекс Королівства Бельгія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://issuu.com/ethics360/docs/penal_code_belgium

20. Кримінальний кодекс Королівства Швеція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.government.se/contentassets/5315d27076c942019828d6c36521696e/swedish-penal-code.pdf>

21. Кримінальний кодекс Республіки Фінляндія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039.pdf>

22. Кримінальний кодекс Республіки Словаччина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/4>

23. Кримінальний кодекс Республіки Хорватія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4283/file/Croatia_Criminal_code_am2003_en.pdf

24. Кримінальний кодекс Великого Герцогства Люксембург [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6406/file/Luxembourg_Criminal_Code_am2016_fr.pdf

25. Кримінальний кодекс Республіки Мальта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6552/file/Malta_Criminal_Code_am2016_en.pdf

26. Уголовный кодекс Австрии / Науч. ред. и вступ. статья докт. юрид. наук, проф. С. В. Милюкова; предисловие Генерального прокурора Австрии, доктора Эриста Ойгена Фабрици; перевод с немецкого Л. С. Вихровой. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004. – 352 с.

27. Уголовное уложение (Уголовный кодекс) Федеративной Республики Германия: научно-практический комментарий и перевод текста закона. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва: Проспект, 2016. – 312 с.

28. Уголовное законодательство зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии, Японии): сб. законодат. материалов / Под ред. И.Д. Козочкина. – Москва: Зерцало, 2001. – 352 с.

29. Уголовное право зарубежных стран. Общая и Особенные части: учебник для магистров / Под ред. Н. Е. Крылова. – Изд. 4-е. – Москва: Юрайт, 2013. – 1054 с.

30. Станіч В. С. Кримінальний кодекс Королівства Іспанія / під ред. В.

Л. Менчинського. Переклад на українську мову О. В. Лішевської. – К. : ОВК, 2016. – 284 с.

31. Станіч В. С. Кримінальний кодекс Республіки Польща/ під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову В. С. Станіч – К. : ОВК, 2016. – 138 с.

32. Станіч В. С. Кримінальний кодекс Французької Республіки / під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову – К. І. Мазуренко. – К. : ОВК, 2017. – 348 с.

33. Хохлова І.В. Кримінальне право зарубіжних країн (в питаннях та відповідях): Навчальний посібник / І.В. Хохлова, О.П. Шем'яков. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 256 с.

34. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи : порівняльний аналіз, проблеми гармонізації / М. І. Хавронюк. – Київ: Юрисконсульт, 2006. – 1048 с.

35. Яценко С. С. Основні питання Загальної частини кримінального права іноземних держав: навч. посіб. / С. С. Яценко. – Київ: Вид. дім. «Дакор», 2013. – 168 с.

3.2. Допоміжні джерела

1. Андрушко П. П. Джерела кримінального права України: поняття, види / П. П. Андрушко // Право України. – 2011. – № 9. – С. 25-41.

2. Андрушко А.В. Кримінальна відповідальність за незаконне поміщення в заклад з надання психіатричної допомоги: монографія. – Ужгород: РІК-У, 2019. 228 с.

3. Арямов А. А. Уголовное право зарубежных государств: краткий курс лекцій. М.: Юрлитинформ, 2016. – 144 с.

4. Баулин Ю. В. Обстоятельства, исключают преступность деяния / Ю. В. Баулин. – Харьков: Основа, 1991. – 360 с.

5. Берзін П. С. Злочинні наслідки: поняття, основні різновиди, кримінально-правове значення / П. С. Берзін. – Київ: Вид. дім. «Дакор», 2009. – 736 с.

6. Бойко А. И. Преступное бездействие / А. И. Бойко. – Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2003. – 320 с.

7. Бурдін В. М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні / В. М. Бурдін. – Київ: Атіка, 2005. – 240 с.

8. Вереша Р. В. Суб'єктивні елементи складу злочину: наук.-практ. посіб. / Р. В. Вереша. – Київ: Алерта, 2015. – 88 с.

9. Воробей П. А. Кримінально-правове ставлення в вину / П. А. Воробей. – Київ: Атіка, 2009. – 176 с.

10. Впровадження альтернативних видів кримінальних покарань в Україні: посіб. / за ред. О. В. Беци. – Київ: МП «Леся», 2003. – 116 с.

11. Готтефредсон М. Загальна теорія злочину / М. Готтефредсон, Т. Герші; пер. з англ. Н. Бордунової. – Харків: Акта, 2000. – 323 с.

12. Гришук В. К. Поняття, предмет, методи, завдання, функції, система, джерела та принципи українського кримінального права /

В. К. Гришук. – Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2009. – 122 с.

13. Гришук В. К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини / В. К. Гришук. – Хмельницький: Хмельниц. ун-т упр. та права, 2012. – 736 с.

14. Гришук В. К. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: порівняльно-правове дослідження / В. К. Гришук, О. Ф. Пасека. – Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – 248 с.

15. Есаков Г. А. Англо-американское уголовное право: эволюция и современное состояние общей части: монография / Г. А. Есаков. – Москва: ТК «Велби»; Проспект, 2007. – 736 с.

16. Жданов Ю. Н. Европейское уголовное право. Перспективы развития / Ю. Н. Жданов, Е. С. Лаговская. – Москва: Междунар. отношения, 2001. – 232 с.

17. Житний О. О. Кримінальне право України в міжнародному вимірі (порівняльно-правовий аналіз): монографія / О. О. Житний. – Харків: Одіссей, 2013. – 376 с.

18. Зінченко І. О. Співучасть у злочині за кримінальним правом України та Англії: порівняльно-правовий аспект / І. О. Зінченко // Вісн. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Серія: Економ. теорія та право. – № 3 (14). – 2013. – С. 205-216.

19. Зубкова В. И. Уголовное законодательство европейских стран: сравнительно-правовое исследование: монография / В. И. Зубкова. – М.: Юрлитинформ, 2013. – 328 с.

20. Иванов А. М. Сравнительное уголовное право: учебник / А. М. Иванов, А. Г. Корчагин. – Владивосток: [б.и.], 2002. – 470 с.

21. Кваша О. О. Співучасть у злочині: структура та відповідальність / О. О. Кваша. – Луганськ : Ред.-вид. від. Луган. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Діденка, 2013. – 560 с.

22. Козлов А. П. Понятие преступления / А. П. Козлов. – Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2004. – 819 с.

23. Кривоченко Л. М. Класифікація злочинів за ступенем тяжкості у Кримінальному кодексі України / Л. М. Кривоченко. – Київ: Юрінком Інтер, 2010. – 120 с.

24. Кримінальний проступок у доктрині та законодавстві: монографія / за заг. ред. В. О. Тулякова. – Одеса: Юрид. літ., 2012. – 424 с.

25. Кримінальне право України: Загальна частина: підруч. / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-е вид., переробл. і допов. – Харків: Право, 2015. – 528 с.

26. Кримінальний кодекс України: наук.-практ. комент. у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-е вид., допов. – Т.1: Загальна частина. – Харків: Право, 2013. – 376 с.

27. Кваліфікація окремих кримінальних правопорушень проти воєнної безпеки України : навчальний посібник / А.Є. Фоменко, О.С. Юнін, В.С. Березняк, В.В. Шаблистий та ін. Київ : Алерта, 2023. 532 с.

28. Колабораційна діяльність: загальні засади кримінально-правової кваліфікації : практич. poradnik / О. О. Буряк, О. І. Букреєв, Д. О. Олейніков,

М. В. Членов / за заг. ред. засл. юриста України А. З. Швеця. – Харків: Право, 2022. – 98 с.

29. Кримінальна відповідальність за злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування : монографія / В. Р. Філіпенко. – Харків : Право, 2023. – 328 с.

30. Кримінально-правова характеристика діяння порушення недоторканності приватного життя (ст. 182 КК України): [монографія] / В. К. Матвійчук, В. В. Матвійчук ; Київ. ін-т інтелект. власності та права Нац. ун-ту "Одес. юрид. акад.". - Київ : Ліра-К, 2022. - 230 с.

31. Кримінально-правова охорона свободи договору: монографія / Н. О. Антонюк, О. А. Гринишин. Київ: Правова Єдність : Алерта, 2020. 246 с.

32. Кримінально-правова характеристика проектування чи експлуатації споруд без систем захисту довкілля: [монографія] / [П. А. Воробей та ін.] ; Київ. ін-т інтелект. власності та права Нац. ун-ту "Одес. юрид. акад.". Київ : Юрінком Інтер, 2022. 203 с.

33. Кримінально-правова охорона національної безпеки України: терористичний акт : монографія / Л. М. Демидова, О. С. Попович ; за заг. ред. Л.М. Демидової. Харків : Право, 2021. 400 с.

34. Кримінальна відповідальність за незаконний обіг транспортних засобів: монографія / В. М. Козак ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. - Харків : Право, 2022. 207 с.

35. Кримінально-правова охорона об'єктів електронних комунікацій : монографія. – Київ : 7БЦ, 2022. 304 с.

36. Кримінальна відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину : монографія / Ю. В. Калініченко. – Харків : Право, 2018. – 256 с.

37. Кримінальні правопорушення, що вчиняються персоналом колонії у сфері виконання покарань України: кримінологічна характеристика та заходи запобігання: монографія / [О. А. Шляховський та ін.] ; Нац. ун-т "Львів. політехніка", Закл. вищ. освіти "Львів. ун-т бізнесу та права". Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2022. - 562 с.

38. Кримінально-правова характеристика діяння відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків (ст. 385 КК України): [монографія] / І. О. Харь, О. І. Ольховенко ; [за заг. ред. В. К. Матвійчука]; "Київ. ін-т інтелект. власності та права Нац. ун-ту "Одес. юрид. акад.". Київ : Ліра-К, 2022. 203 с.

39. Кримінально-правова охорона національної безпеки України: кримінальна відповідальність за ухилення від проходження служби цивільного захисту в особливий період чи у разі проведення цільової мобілізації : монографія / Л.М. Демидова, В.В. Назарчук ; за заг. ред. Л.М. Демидової. – Харків : Право, 2019. – 400 с.

40. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця : монографія / І. М. Чуб ; [наук. ред. В. І. Тютюгін]. – Харків : Право, 2017. – 232 с.

41. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления / В. Н. Кудрявцев. – Москва: Юрид. лит., 1960. – 244 с.
42. Лейленд Пітер. Кримінальне право: Злочин, покарання, судочинство (англійський підхід) / Пітер Лейленд. – Київ: Основи, 1996. – 207 с.
43. Лень В. В. Осудність у кримінальному праві і законодавстві: монографія / В. В. Лень; передм. Ю. М. Антоняна. – Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2008. – 180 с.
44. Малиновский А. А. Сравнительное правоведение в сфере уголовного права / А. А. Малиновский. – Москва: Междунар. отношения, 2002. – 375 с.
45. Мозгова В.А. Виконання покарання у вигляді громадських робіт за кордоном (Великобританія, Фінляндія та Естонія) / В.А. Мозгова // Держава і право: Збірник наукових праць : Юридичні і політичні науки. - К., 2010.- № 48. – С. 483-488.
46. Навроцький В. О. Кримінальне законодавство зарубіжних держав: питання Особливої частини: лекції / В. О. Навроцький. – Львів: Вид. Львів. держ. ун-ту, 1999. – 56 с.
47. Налуцишин В.В. Суб'єкт злочинного діяння за законодавством окремих держав Європейського Союзу/ В.В. Налуцишин // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. – 2017 . № 3. С. 282-295.
48. Andrii R. Vorobchak, Viktor V. Nalutsyshyn, Volodymyr V. Nalutsyshyn and Olena V. Popovych. Crimes against Justice under the Legislation of the States of the European Union. International Journal of Criminology and Sociology, 2020, 9, 1526-1532. URL :<https://doi.org/10.6000/1929-4409.2020.09.173>
49. Налуцишин В.В. Правовий статус та функції прокуратури: європейський досвід. Науковий часопис «Університетські наукові записки» (Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова). № 6 (84) (2021). С. 17-27. Режим доступу : https://unz.univer.km.ua/article/view/84_17-27/pdf
50. Налуцишин В.В. Контрабанда: кримінально-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №6. С. 343–347. Режим доступу : http://www.lsej.org.ua/6_2022/76.pdf
51. Налуцишин В.В., Крушинський С. А. Комп'ютерна злочинність: кримінально-правовий та кримінологічний аспект (досвід держав Європейського Союзу). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №8. С. 343–347. Режим доступу : http://lsej.org.ua/8_2022/101.pdf
52. Налуцишин В.В., Налуцишин В.В. Види корупційних злочинів (на прикладі Французької Республіки). *Науковий вісник публічного та приватного права*. № 3, 2022. С.234-239. Режим доступу :

<http://nvpppp.in.ua/index.php/vip3-2022>

53. Налуцишин В.В., Налуцишин В.В. Окремі аспекти кримінально-правової охорони економічних відносин (за законодавством держав романо-германської правової сім'ї). Науковий вісник публічного та приватного права. № 4, 2022. С.184-190. Режим доступу: <http://nvpppp.in.ua/index.php/vip4-2022>

54. Налуцишин В.В., Налуцишин В.В. Принцип правової визначеності: зарубіжний досвід для України. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. №11. С.559-561. Режим доступу : http://lsej.org.ua/11_2023/137.pdf

55. Никифоров А. С. Юридическое лицо как субъект преступления и уголовной ответственности / А. С. Никифоров. – Москва: ЮрИнфоР, 2003. – 203 с.

56. Панов М. І. Злочин, його види та стадії / М. І. Панов, В. П. Тихий. – Київ: Вид. дім «Промені», 2007. – 40 с.

57. Пономаренко Ю. А. Види наказаний по уголовному праву Украины / Ю. А. Пономаренко. – Харьков: Финн, 2009. – 344 с.

58. Пономаренко Ю. А. Штраф як вид покарання у кримінальному праві України (за результатами реформи 2011 р.) / Ю. А. Пономаренко. – Харків: Право, 2012. – 80 с.

59. Понятійний апарат кримінального права та його наукове і практичне значення = Понятійный аппарат уголовного права и его научное и практическое значение : наук. ст. / М. І. Панов. – Харків : Право, 2018. – 48 с.

60. Пилипенко І. В. Кримінально-правова протидія самоправству : монографія. За наук. ред. І. І. Присяжнюка. Київ: Алерта, 2021. 300 с.

61. Серебренникова А. В. Уголовное право зарубежных стран: учеб. пособие для вузов / А. В. Серебренникова, Н. Е. Крылова, Г. А. Есаков. – Москва: Проспект, 2009. – 336 с.

62. Ухилення від призову за мобілізацією: узагальнення судової практики у справах щодо притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 336 Кримінального кодексу України: практичний посібник / О. В. Коротюк, д. ю. н. – К. : ОВК, 2023. 132 с.

63. Уголовное право зарубежных стран. Общая и Особенная части: учебник / под ред. И.Д. Козочкина. – 3 -е изд., пере-раб. и доп. – Москва: Волтерс Клувер, 2010. – 1056 с.

64. Уголовное право зарубежных стран. Общая и Особенности части: учебник для магистров / Под ред. Н. Е. Крылова. – Изд. 4-е. – Москва: Юрайт, 2013. – 1054 с.

65. Флэтчер Дж . Основные концепции современного уголовного права / Дж. Флэтчер, А. В. Наумов. – Москва: Юристъ, 1998. – 512 с.

66. Хавронюк М. І. Сучасне загальноєвропейське кримінальне законодавство: проблеми гармонізації: монографія / М. І. Хавронюк. – Київ: Істина, 2005. – 264 с.

4. Інформаційні ресурси в Інтернеті:

Офіційний портал Верховної Ради України: <http://www.rada.gov.ua/>

Президент України: <http://www.president.gov.ua/>

Кабінет Міністрів України: <http://www.kmu.gov.ua/control/>

Міністерство внутрішніх справ України: <https://www.npu.gov.ua/uk/>

Генеральна прокуратура України: www.gp.gov.ua/

Національна поліція України: <http://npu.gov.ua>

Патрульна поліція України: <http://patrol.police.gov.ua/>

Міністерство юстиції України: <https://minjust.gov.ua/ua>

Державна фіскальна служба України: <http://sfs.gov.ua/>

Служба безпеки України: <https://ssu.gov.ua/>

Рада національної безпеки і оборони України: www.rnbo.gov.ua/

Комітет Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя: <http://kompravpol.rada.gov.ua/>

Комітет Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності: <http://komzakonpr.rada.gov.ua/>

Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин: <http://kompravlud.rada.gov.ua/>

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: <http://www.ombudsman.gov.ua/>

Конституційний Суд України: <http://www.ccu.gov.ua/>

Верховний Суд України: <http://www.scourt.gov.ua/>

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ: <http://www.sc.gov.ua/>

Європейський суд з прав людини: <http://www.echr.coe.int/>

Українська Гельсінська спілка з прав людини: <http://helsinki.org.ua/>

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua/>

Львівська національна наукова бібліотека НАН України імені Василя Стефаника - www.lsl.lviv.ua/.

Національна юридична бібліотека: www.nbuv.gov.ua/node/622

Наукова бібліотека імені М. Максимовича: www.library.univ.kiev.ua/ukr/title4.php3

Бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого: <http://library.nlu.edu.ua>

Бібліотека Київського національного університету ім. Тараса Шевченка: <http://www.scilib.univ.kiev.ua>

Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія»: <http://www.library.ukma.edu.ua/>

Наукова бібліотека ЛНУ ім. Івана Франка: <http://library.lnu.edu.ua/bibl/>

Бібліотека Національної академії внутрішніх справ: <http://www.naiu.kiev.ua/biblio/>

Наукова бібліотека Національного університету «Одеська юридична академія»: <http://library.onua.edu.ua/uk/>

Наукова бібліотека Академії адвокатури України: <http://e-lib.aau.edu.ua/>
Наукова бібліотека Університету державної фіскальної служби
України: <http://library.asta.edu.ua/>

Розробник навчально-методичних матеріалів:

Викладач дисципліни:

професор кафедри кримінального права та процесу, доктор юридичних наук, доцент

_____ В.В. Налуцишин

« 26 » серпня 2019 року

Схвалено кафедрою кримінального права та процесу «11» вересня 2019 року, протокол № 2.

Завідувач кафедри _____ Л.П. Брич

_____ 2019 року

Декан юридичного факультету _____ С.А. Крушинський

_____ 2019 року

Погоджено методичною радою університету _____ 2019 року,
протокол № ____.

Голова методичної ради _____ І.Б. Ковтун

_____ 2019 року

Оновлення навчально-методичних матеріалів:

Викладач дисципліни

– професор кафедри кримінального права та процесу, доктор юридичних наук, професор

10 січня 2024 року _____ В. В. Налуцишин

Схвалено кафедрою кримінального права та процесу 13 січня 2024 року, протокол № 8.

Завідувач кафедри _____ С. А. Крушинський

___ січня 2024 року

Обліковий обсяг оновлення – 1,62 ум.др.арк.